

**Ziyankar bağacıq
buğda bitkisinin
təhlükəli zərərvericisidir**

Bakı-2017

Ziyankar bağacıq (*Eurygaster integriceps* Put.) Yarımşərtqanadlılar (Hemiptera) dəstəsinin Qalxancıqlı bağacıqlar (Pentatomidae) fəsiləsinə aiddir.

Ziyankar bağacıq buğda və arpa bitkisinin əsas zərərvericilərindən biri olub, respublikanın bütün taxılçılıq bölgələrində yayılmışdır.

Zərərverici ilə dənin 2-3% zədələnməsi onu tamamilə yararsız edir. Zədələnmiş dənin cücmə qabiliyyəti zəifləyir, dənin və ondan alınan unun xoşagəlməz iyi olur və çörək bişirilmə qabiliyyəti azalır - xəmir qıvcırmır və çox dadsız, keyfiyyətsiz çörək əmələ gəlir. Ziyankar bağacıqla bitkinin zədələnməsi əkindən əvvəl zədələnmiş gövdələrin qırılmasına səbəb olur, bəzi hallarda sahənin çox hissəsi zədələnmə nəticəsində yığılmamış qalır.

Yetkin bağacığın rəngi bozumtul sarıdan, qonur və ya qaraya qədər dəyişir. Uzunluğu 9-12 mm, eni isə 6-7 mm-dir. Bağacığın əsas xarakterik əlaməti xitinləşmiş döş qalxancığının olmasıdır.

Ziyankar bağacıq-yetkin fərdlər

Ziyankar bağacığın yetkin fərdləri meşə və meşə zolaqlarında, kolluqlarda, bağlarda, alaq basmış yerlərdə, bitkilərinin xəzəlləri altında qışlayır. Bu zaman onlar hərəkətsiz olur, qidalanmırlar.

Erkən yazda (mart, aprelinəvvəlləri) havanın t-u +120C-dən çox olduqda bağacıqlar

qışladıqları yerlərdən çıxaraq taxıl sahələrinə (buğda, arpa) miqrasiya edirlər. Bağacıqlar xortumları ilə bitkinin gövdəsinin əsasını deşərək, onun şirəsini sovurur, 4-5 gün qidalandıqdan sonra yumurta qoymağa başlayır. Yumurtalarını yarpaqlara, gövdələrə və sünbüllərə qoyurlar. Yumurtalarını 14 ədəd olmaqla iki sətərə qoyur. Şəraitdən asılı olaraq bir dişi fərd 200-ə qədər yumurta qoya bilər. Yumurtadan 1-2 həftədən sonra sürfələr çıxır, 5 dəfə qabıq dəyişir, 30-35 günə tam inkişafını başa çatdıraraq yetkin fərdə çevrilir. İldə bir nəsil verir.

Ziyankar bağacığın yumurta və sürfələri

Sürfələr əvvəlcə bitkinin gövdə, yarpaq, sonra isə sünbülü zədələyərək onun şirəsini sovurur. Bağacığın taxıl bitkilərini zədələmə tipləri və onun məhsul itkisinə təsiri müxtəlif olaraq bitkilərin inkişaf fazasına görə dəyişir. Bağacıq həm bitkinin gövdəsinə, həm də dənini zədələyir. Belə ki, yazda boruya çıxma fazasında bitkinin əsasını zədələdikdə əsas gövdə məhv olur, bitki quruyur. Bitki sünbülləmə ərafəsində zədələnsə sünbül vaxtından tez ağarır, dən əmələ gəlmir. Bağacıq sünbülləri zədələdikdə sünbüllərdə qismən və ya tam "ağsünbüllülük" müşahidə olunur, sünbül isə dənətsiz olur.

Yeni əmələ gələn bağacıqlar da sürfələr kimi dənin şirəsini sovurur, 10-15 gün qidalandıqdan sonra qışlama yerinə uçub gedirlər.

Sünbülün zədələnməsi

Daha geniş zədələnmə tipi isə dəndə rast gəlinir. Bağacıq dənə zədələdikdə dənin içərisinə buraxdığı proteinaza fermenti dənün tərkibindəki zülali məhlul halına gətirir, kleykovinanı parçalayır, nəticədə endosperm cücərmə qabiliyyətini itirir, dənələr qırıq, cılız olur və unun keyfiyyəti azalır.

Dənin zədələnməsi

Ziyankar bağacığın sayının tənzimlənməsi.

Aqrotexniki mübarizə

Taxıl bitkilərini zərərli orqanizmlərdən qorumaq üçün əkin sahələrində fitosanotar vəziyyət müəyyən edilməli, profilaktiki və məhədicə tədbirlər aparılmalıdır. Ziyankar bağacıqla mübarizədə aqrotexniki və kimyəvi mübarizə tədbirləri kompleks şəkildə olunmalıdır.

Torpaqda mexaniki işlərin aparılması, bitki qalığının təmizlənməsi, sələflərin dəyişdirilməsi, zərərvericinin qidalanma yerlərində əlverişsiz şəraitin yaradılması onların sayının azalmasına səbəb olur.

Aqrotexniki tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün əlverişli vaxt, məhsul yığımindan əkinə qədər olan müddətdir. Bitkilərin yaxşı böyüməsi və inkişafı üçün aqrotexniki tədbirlər vaxtında və düzgün həyata keçirilməlidir. Torpaq səpin üçün diqqətlə hazırlanmalı, gübrələnməli, səpin dar cərgələrlə vaxtında aparılmalı, bitkilərə əlavə yemləmə gübrələri verilməli və əlaq otları məhv edilməlidir.

Erkən səpinin aparılması tez yetişən və davamlı sortlardan istifadə olunması məhsulun tez yetişməsinə gətirib çıxarır.

Sahədən dənün tez yığılması bağacıqlarla bitkinin zədələnməsinin qarşısını alaraq, məhsul itkisini xeyli azaldır.

Orqanizmdə qida maddələrinin az toplanması və qışlama yerlərində əlverişsiz şəraitin olması (temperaturun kəskin düşməsi, qar örtüyü, rütubətin yüksək olması, göbələk xəstəlikləri və s.) bağacıqların məhv olmasına təsir edir. Bağacıqların sayına vegetasiya müddətində leysan yağışların yağması, entomofaqlar da güclü təsir edir. Faydalı həşəratların inkişafı üçün sığmacaq və əlavə qida mənbəyi olan kol və yabanı gül bitkilərinin olduğu yerləri təbii vəziyyətdə saxlamaq lazımdır.

İqtisadi ziyanlı hədd (İZH) və Kimyəvi mübarizə

Təsərrüfatda zərərvericilərin kütləvi yayılması və ziyan vurmaları zamanı yüksək məhsul itkisinə yol verməmək üçün kimyəvi mübarizə tətbiq olunmalıdır. Vegetasiya müddətində dərmanlanma vaxtının düzgün təyin edilməsi bitkinin zədələnməsinin qarşısını alır, dənün keyfiyyət göstəricilərini saxlamaqla yanaşı məhsul itkisinə də yol vermir. Zərərverici həşəratların sayı iqtisadi ziyanlı həddi keçdikdə kimyəvi mübarizə tətbiq olunmalıdır. İZH taxıl sahəsinin $1m^2$ -də qışlamış bağacıqların sayı 2-3 ədəd, sürfələrin sayı isə (süd yetişmə fazasında) güclü buğdalarda 1-2, adi buğdalarda 5-6 ədəd olarsa dərmanlama aparılmalıdır. Dərmanlanmadan öncə bağacıqların sahədə sayı müəyyən olunmalı, onların sayı yalnız göstərilən həddən çox olduqda kimyəvi mübarizənin aparılması labüddür. Yazda qışlama

yerlərindən əkin sahələrinə uçub gələn bağacıqlar əvvəlcə daha çox taxıl sahələrinin kənarlarında toplaşdığından bu yerlərin dərmanlanması lazımdır. Təkrar dərmanlanmanın aparılması sürfələrin $1m^2$ -dəki sayı ilə müəyyən olunur. Ziyankar bağacıqla qarşı kimyəvi mübarizə aparmaq üçün tövsiyə olunan insektisidlər:

Təsiredici maddə	Preparatın adı	Məsarif norması
Alfa-Sipermetrin 100 qr/lt	Supertak, Faskord, Fastak	0,1- 0,15lt/ha
Deltametrin 25 qr/lt	Desis	0,25lt/ha
Lyambda- Çiqolatrin 50 qr/lt	Phonex, Karate	0,15 lt/ha;
Tiametoksam 250 qr/kq	El-Toro, Aktara	0,06-0,08 kq/ha
Sipermetrin 250 qr/lt	Sipermetrin, Şarpey, Arrivo	0,2lt/ha
Imidakloprid 200 qr/lt	Commando, İmidor	0,07lt/ha
Asetamiprid 200 qr/lt	Vapcomore, Mospilan	0,05-0,075 lt/ha
Dimetoat 400 qr/lt	Danadim, EK	0,8-1,2lt/ha

Ünvan: AZ 1098. baki şəhəri, Pirşağı qəsəbəsi,

2 saylı Sovxoz

Telefonlar : (+99412)5516130

Fax: (+99412)5516084

E-mail: aetei@mail.ru

Web sahifə: www. aetei.az

Hazırladılar:

b.e.ü.f.d. , dosent C.M.Talayı

b.e.ü.f.d. N.H.Əzizova